

Teológia és antiszemitizmus

Történelmi antijudaizmus, az
egyházak és a holokauszt
Magyarországon

Nagy V. Rita

Bibliatanítások Ariel Hungary

Antiszemitizmus definíció

- A fogalom standard definíciója – mi tartozik bele és mi nem – nem létezik.
- Egy példa: a zsidókkal mint csoporttal szembeni ellenségesség, melynek vagy nincs igazolható oka, vagy jócskán meghaladja a valós kihívásra adott józan, erkölcsileg elfogadható válaszok minden mértékét, vagy a zsidókra jellemző fizikai vagy erkölcsi vonások lebecsülése, mely vagy teljességgel alaptalan, vagy ésszerűtlen általánosítások és túlzások eredménye.

Antijudaizmus

- Az antijudaizmus a keresztény vallásban megnyilvánuló teológiai elemeken alapuló zsidóellenesség, zsidók felé irányuló negatív megnyilvánulás, mely megkülönböztetés alapja a zsidó és keresztény vallás. A tartalma nem szükségszerűen csak teológiai.

Antiszemitizmus típusai

- Három típus
 - vallási antiszemitizmus (antijudaizmus)
 - társadalmi-gazdasági antiszemitizmus
(a zsidók kizárását bizonyos foglalkozásokból, különösen a középkorban)
 - politikai antiszemitizmus, amely a XIX. század folyamán jelent meg, és nagyrészt a fajelméletre hivatkozott

Antik kori zsidóellenesség

- Kereszténység előtti pogány zsidóellenesség – lokalizált, nem koherens, vallási ellentét
- Görög szinkretizmus – zsidó messianizmus
- Vádak: elkülönült nép, babonások (erkölcs, jótékonyosság), barbár vallás (Cicero), gyűlölik az embereket, hazájukat megtagadják, vérvád (Apion), megvetik az isteneket, hazájukat megtagadják,
- Törvény a zsidó vallás betiltására, körülmetélés, szombat betartása, Írások olvasása - halálbüntetés (Antiokhusz Epiphanész)

Együttélés

- Jézus zsidó volt, megtartotta a mózesi törvényeket, a zsidó vallást, nem adott új erkölcsi törvényeket
- Egyház születésekor zsidó szekta
- Minden apostol zsidó volt, zsidó vallást megtartották
- Az út követői (zsidó hívők) zsidó szokásokat tartottak, zsinagógába jártak, zsidó ünnepeket tartottak (Nazarénusok)
- Zsidó keresztényeknek zsidó nemzeti identitásuk volt, Bar Kochba lázadás idején (i.sz.135) harcoltak, de ekkor szakadás a zsidó nemzettől – nem ismerték el messiásnak Bar Kochba-t

Együttélés

- Kérdés volt a korai egyházban, hogy a pogányok bejöhetnek-e anélkül, hogy felvennék a mózesi törvényt
- Jeruzsálemi tanács: pogány keresztényeknek nem kellett megtartani a mózesi törvényeket (kivéve nem ehettek vért, bálványáldozati ételt)
- Később az egyházban zsidó identitás teljes feladása
- Zsidó közösségből kiátkozásuk

Együttélés

- Pál mindig a zsinagógába ment először (Római levél: zsidóknak először)
- Pogányok oltattak be az olajfába (Izraellel kötött szövetségbe) – szellemi áldásokat örököltek (megváltásban való hit - Jesua mint Messiás halála és feltámadása)
- Pogányok hite a zsidó messiásban: féltékenyé tegye a zsidókat (Róma levél 10)
- Isten nem utasította el Izraelt (Róma levél 11)
- Izrael helyreállítása (Róma levél 11)
- Pogányok ne legyenek kevélyek Izraellel szemben (Róma levél 11)

Keresztény antijudaizmus - különválás

- A jeruzsálemi Templom lerombolása 70-ben – pogány keresztényeknek „bizonyíték” a zsidók elvetésére, helyébe lép az egyház (Jusztinosz - 160, Tertullianus)
- Zsidó keresztény egyházból pogány keresztény egyház – egyház Izrael örökségébe lép, mert Izrael alkalmatlan Isten szolgálatára, elutasították, majd megfeszítették a Krisztust
- Zsidó hagyományok helyett hellén kultúra, zsidók kiszorítása, identitás feladása

Keresztény antijudaizmus - különválás

- II. századtól a teológia: Helyettesítés elmélet - allegorikus írás értelmezés (Órigenész) – az antijudaizmus kiindulása az Írás téves értelmezése
- Egyházatyák: az egyház azonos Izraellel, Izrael örökségébe lépett, Isten új népe, az igaz nép, az igaz Izrael, győztes egyház, szellemi, egyedüli helyes Biblia értelmezés, elsődleges kijelentést kapott, Isten sosem állítja helyre Izraelt
- Héber Írásokban a negatív, rossz prófécia - Izraelre, pozitív - hit, engedelmesség - egyházra

Keresztény antijudaizmus - különválás

- Izraelt Isten elvetette, a zsidók testiek a szó szerinti Biblia értelmezésük miatt, vakok az Írás igazi értelmének megértésére, bálványimádók, megölték a prófétákat, megölték a Krisztust, az egyház ellenségei, hitetlen nép
- Egységes ideológiai képpé, világnézetté vált

Keresztény antijudaizmus – eredet...

- Egy mai modern példa: „Tehát az ószövetséget kell az új tükrében vizsgálni, nem fordítva.”- ez a visszaolvasás, tipikusan helyettesítési elmélet!!
- „Az újszövetség a végleges szövetség, a régire csak azért és addig volt szükség, míg Isten megköthette az újat.” „Az ószövetség, újjá nem született emberek és Isten között kötött, abból indult ki, hogy az egyén bűnös (természetű), az újszövetség az újjáteremtett, tökéletes szellemmel bíró ember és Isten között kötöttik – ez is helyettesítési elmélet alapja!!
- „csak Újszövetséget olvasni” – a korai egyházban is volt ilyen tendencia – apokrifekben, antijudaizmus kiindulása!

IV. század erősödő zsidóellenessége

- Aranyszájú Szent János: zsidók Krisztusgyilkosok, Isten ellenségei, a gonoszt imádják, démonikus, testi, megrögzött gyilkosok, gyűlölni kell őket, a zsidóság betegség, judaizáló keresztények veszélye
- A zsidók a kereszténység ellenségei
- Szent Jeromos (Vulgata fordítója): a zsinagóga a Sátán háza, zsidók minden ember ellensége, zsidók nem lehetnek bírók, teológusok
- Pogány keresztények többségbe kerültek az egyházban – ez az egyház az Isten új népe
- Kereszténység államvallás: Krisztus gyilkosság merénylet Krisztus földi helytartója ellen (császár)

Az antijudaizmus forrása

- A keresztény teológiában az Újszövetség értelmezésének premisszája: a zsidókat Isten elvetette
- Kognitív diszfunkció: a premisszához igazították az értelmezést, további előfeltételezéseket alkottak a premissza igazolására
- Írásokban megjelenő zsidókra vonatkozó kritikákat a zsidókra általában jellemző, etnikai tulajdonságnak tartják az antijudaista értelmezések

Amilennizmus

- Egyházban uralkodó teológiai nézet – a helyettesítési elméletből született
- Isten jelenleg a hívők szívében uralkodik, akik az Isten népe, az egyház, a szellemi Izrael - a millennium valójában az egyházi kort jelenti

Amillennizmus

- Az ószövetségi próféciaák nem szó szerinti (allegorikus) értelmezése alapján az Izraelre vonatkozó ószövetségi próféciaák az egyházban teljesedtek be - az Isten választottai, az Isten népe kizárólag az egyház, nincs Istennek két népe, mint Izrael és az Egyház
- Izrael a hitetlenség miatt esett ki Isten tervéből, nincs jövője és a számára fenntartott fizikai ígéretetek az engedetlenség miatt nem érvényesek, minden szellemi áldást és ígéretet az egyház tölt be

Szent Ágoston amillennizmusa

- Keresztény állam doktrínája
- Egyház a világi hatalom csúcsán áll
- Állam feladata, hogy az igaz vallásra (kereszténység) neveljen
- Ágoston nagy hatása az egyházi nézetekre, keresztény uralkodókra
- A keresztény államban a zsidók szolgák
- Keresztények nem tarthatják meg a zsidó törvényeket

Amillennista kategóriák

Izrael:

1. Izrael az Isten által elvetett nép

(ez a kategória a kiindulási alap, amelynek következményei és okai vannak)

A) Az Ószövetség (a zsidó vallás) alacsonyabb rendű

B) A zsidók testiek, bálványimádók, babonások

C) A zsidók a keresztények szolgái

D) Kétfajta zsidó van: testi - szellemi, jó - rossz, keresztény - nem keresztény

2. A zsidók Isten és az egyház ellenségei, Krisztus-gyilkosok

Amillennista kategóriák

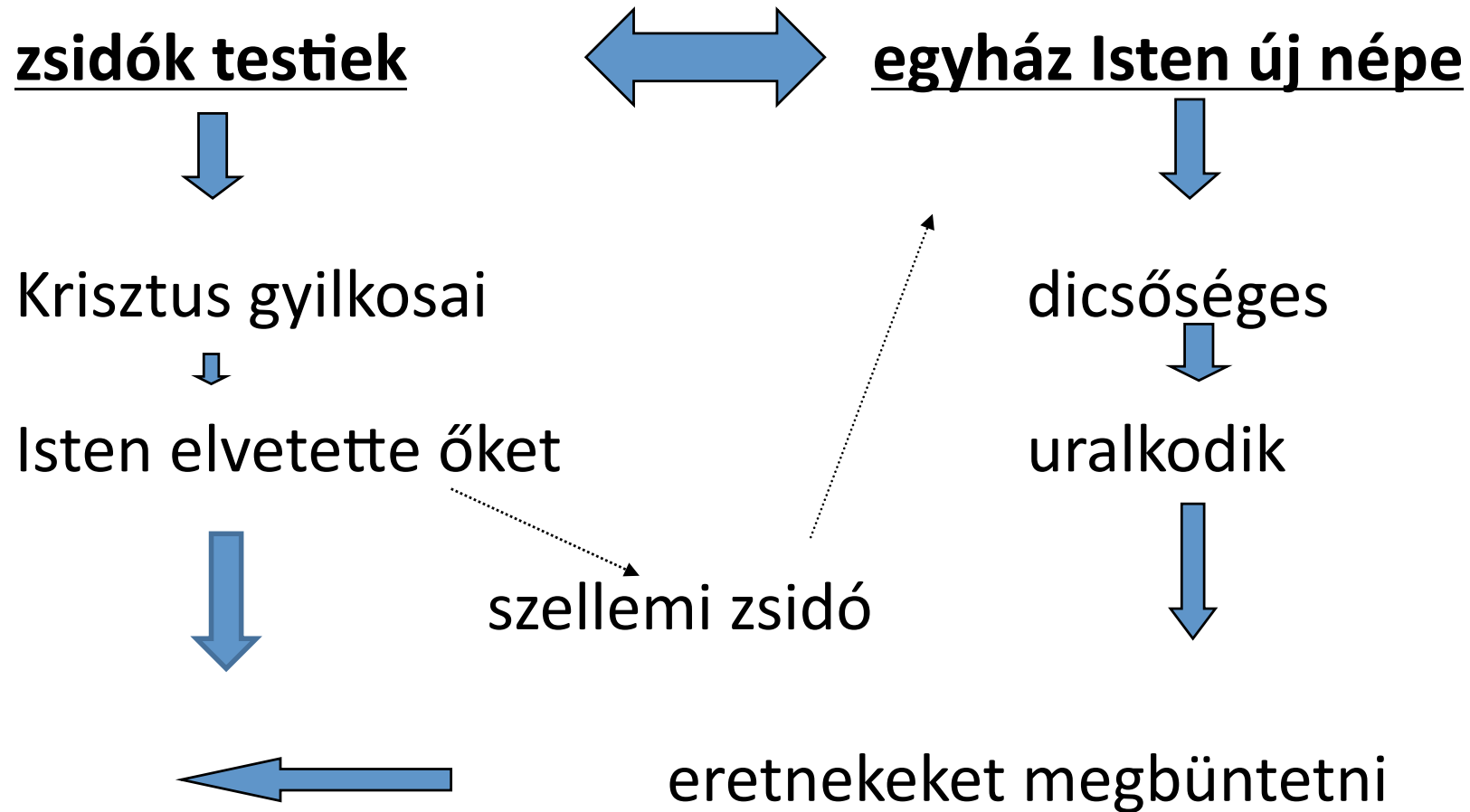
Egyház:

3. Isten új szövetsége csak az egyházra vonatkozik, az egyház a szellemi, az igazi Izrael (az első kategória ellentettje, az egyház kiindulási alapja)

A) Az egyház (az Újszövetség) sokkal dicsőségesebb, mint az Ószövetség, a kereszténység magasabb rendű

B) Az egyház csalhatatlan, szent; a társadalom akkor jó, ha az igaz vallás jelen van, és az engedetleneket, eretnekeket megbüntetik; az egyház uralkodik ebben a korszakban, ezek a keresztény nemzetek

Az amillennizmus kategóriáinak összefüggései

Keresztény birodalmak zsidópolitikája

- Zsidók nem egyenrangú tagjai a társadalomnak – elvetettek, gonosz természetűek – ez a kiindulópont
- Egyház ezzel szemben uralkodik
- Kereszténység egyetlen tolerálható hit – Konstantin
- Halálbüntetés terhe, ha elhagyják a keresztény hitet
- Császár végső döntése egyházpolitikai kérdésekben

Egyházi zsinatok törvényei

- Zsidók keresztények közötti kapcsolat szabályozása – hatás a későbbi állami törvényekre
- Törvények - valós kapcsolatok tiltása: **tilos** a házasság, a közszolgálat (katonai, bírói, ügyvédi), a keresztény szolga, papokat kiközösítik, ha együtt ünneplik a húsvétot a zsidókkal, szombaton pihenni, böjtölni a zsidókkal, zsidó ünnepen részt venni, zsidó ételeket enni, lámpást gyújtani a zsidóknak szombaton, zsinagógákban imádkozni, prozelitizmus (zsidó vallás terjesztése)
- Speciális adó: fiscus Judaicus
- Kötelező keresztény prédikáció hallgatása

Keresztény birodalmak zsidópolitikája

- Theodosius törvénykönyve (436): hivatalos vallás a kereszténység, tilos új zsinagógák építése, tilos a házasság zsidókkal, judaizmus engedélyezett vallás, zsidóknak római polgárjog
- Első zsinagóga rombolás - vallási céllal: 355, Itália
- Zsidók kitiltása: 414, Alexandria
- Justinianus törvénykönyve (529): erőszakos keresztelés megengedhető – nincs jogorvoslat, zsidó nem lehet kereszténynek feljebbvalója, zsidókat kizárják a társadalomból csak uzsora, kereskedelem, zsidó vallás szabályozása – Írás felolvasása utáni magyarázat tilos

Középkor - törvények

- Társadalmi hovatartozás: katolikus vallás a kizárólagos alapja, egyházi hatalom erősödése
- Római jog megszűnésével egyes országokban különböző jogi státus a zsidóknak
- Erőszakos keresztelések (558), zsinagógarombolások
- Középkori legenda: zsidók „speciális szagáról”

Középkor - törvények

- Katolicizmus erősödése – antijudaista törvények bevezetése
- Judaizmus terjesztése (prozelitizmus): halálbüntetés
- Keresztény zsidót védett meg büntetést kapott
- Országban maradás feltétele: megkeresztelkedés (vizigót királyok) Toledói zsinat (638) hűségeskü zsidóknak: zsidó szokások elhagyása, zsidó kapcsolatok megszakítása, feljelentik, aki visszavonja az esküt, zsidó könyveket átadják

Középkor – démonizált zsidókép

- Közszolgálati pályán csak „tiszta vérűek” – nem zsidó származás bizonyítása (Spanyolország) - Jezsuitáknál XX. századig fennmaradt
- Katolizált zsidók (marranosok) judaizálás bűne: – inkvizíció ellenük
- Elszigetelés: gettókba zárták őket, kitiltották őket városokból, országokból, megkülönböztető jelvényt (kalap, ruha) viseltek
- Démonikus zsidó – nem emberi lény, a keresztény társadalom ellensége, fizikai sajátosságok: gonoszhoz hasonló

Középkor – démonizált zsidókép

- Tanúk: életüket megkímélték
- De a keresztes háborúkban - zsidómészárlások, pogromok (papok vezetésével) = Isten ellenségének megölése, bűnök bocsánata
- Vádak: rituális gyilkosság (Judenmatz = katolikus gyerek vérével sült kovásztalan kenyér gyógyít), ostyagyalázás (Krisztus testének megszenségtelenítése), kútmérgezés, pestisjárvány
- Inkvizíció: zsidó = uzsorás = eretnek = boszorkány = sátáni
- Reform mozgalmak mögött zsidó eretnekek
- Zsidóval kötött házasság, bestialitás bűne: halálbüntetés

Teológia hatása a zsidópolitikára

- Egyház uralkodik, szent, egyetlen igaz
- Aki nem keresztény = ellenség
- Zsidó: elvetett, alacsonyabbrendű, szolga